

**ВІСНИК
АГРАРНОЇ
ІСТОРІЇ**

6-7'2013

Збірник наукових праць

Редакційна колегія: Editirial board:

В.А. Вергунов (заст. гол. редактора)	V.A. Vergunov (deputy editor-in-chief)
С.В. Віднянський	S.V. Bydnjanskij
М.Ю. Виговський	M.Yu. Vygovskij
Вас. М. Даниленко	Bas. M. Danylenko
О.Ю. Єліна	O.Yu. Yelina
І.В. Жалоба	I.V. Zhaloba
С.М. Живора (відповід. секретар)	S.M. Zhyvora (executive secretary)
М.А. Журба (головний редактор)	M.A. Zhurba (editor-in-chief)
М.В. Зубець	M.V. Zubets
І. Ілчев	I. Ilchev
О.С. Каденюк	A.S. Kadenjuk
Д.В. Карєв	D.V. Karev
В.Ф. Колесник	V.F. Kolesnyk
С.С. Коломієць (заст. гол. редактора)	S.S. Kolomiets (deputy editor-in-chief)
С.В. Корновенко	S.V. Kornovenko
Г.Г. Кривчик	G.G. Kryvchuk
В.І. Кучер	V.I. Kucher
К.І. Левчук	K.I. Levchuk
В.І. Марочко	V.I. Marochko
Н. Мгалоблішвілі	N. Mhaloblishvili
В.П. Михайлюк	V.P. Myhajluk
А.Г. Морозов	A.G. Morozov
О.Ф. Нікілев	A.F. Nikilev
С.С. Падалка (заст. гол. редактора)	S.S. Padalka (deputy editor-in-chief)
П.П. Панченко (заст. гол. редактора)	P.P. Panchenko (deputy editor-in-chief)
О.П. Реєнт	A.P. Rejent
І.М. Романюк	I.M. Romanuk
С.М. Свистович	S.M. Svistovich
О.О. Сушко	A.A. Sushko
О.Є. Тарабрін	O.E. Tarabrin
С.М. Тимченко	S.M. Tymchenko
Ф.Г. Турченко	F.G. Turchenko
А.М. Черній	A.M. Chernij
В.В. Шелепов	V.V. Sheleпов

ISSN 2307-3179

Засновники:

- Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова
- Національний університет біоресурсів і природокористування України
- Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН

*Свідоцтво про
державну реєстрацію
КВ № 19525 – 9325 Р від 13.11.2012 р.*

Макетування та верстка:

С. Живора

Комп'ютерний набір:

В. Кобзар, Л. Лановюк

Оформлення обкладинки

А. Мельник

Адреса редколегії:

03037, м. Київ,
вул. Освіти, 6, кім. 24.
тел./факс (044) 520-12-05; 527-81-16;
e-mail: visnykai@gmail.com,
kafedra_slovjan@ukr.net;
zhyvora@bigmir.net

Друкується за рішенням:

Вченої ради Інституту історичної освіти НПУ ім. М.П. Драгоманова (протокол № 5 від 9.10.2013);

Вченої ради Природничо-гуманітарного ННІ НУБіП України (протокол № 4 від 26.12.2013);

Вченої ради ННСГБ НААН (протокол № 16 від 28.11.2013).

Підп. до друку 28.12.2013.
Формат 70 x 108 1/16.
Папір офсет. Друк. різогр.
Ум. друк. арк. 30,4 Обл.-вид. арк. 31,2
Наклад 100 прим.

Друк СПД ФО Куц В.М.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, імен та інших відомостей.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ВІСНИК АГРАРНОЇ ІСТОРІЇ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 6-7

Редакційна колегія випуску:

д-р іст. наук, проф. Віднянський С.В. (Україна, Київ); д-р іст. наук, проф. Виговський М.Ю. (Україна, Київ); д-р іст. наук, г.н.с. Єліна О.Ю. (Російська Федерація, м. Москва); д-р іст. наук, проф. Жалоба І.В. (Україна, Київ); к.і.н., доцент Живора С.М. (Україна, Київ); д-р іст. наук, проф. Журба М.А. (Україна, Київ); д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України Колесник В.Ф. (Україна, Київ); д-р іст. наук, проф. Корновенко С.В. (Україна, Черкаси); д-р іст. наук, проф. Левчук К.І. (Україна, Вінниця); д-р іст. наук, проф. Михайлюк В.П. (Україна, Луганськ); д-р іст. наук, проф. Морозов А.Г. (Україна, Черкаси); д-р іст. наук, проф. Панченко П.П. (Україна, Київ); д-р іст. наук, проф. Свистович С.М. (Україна, Київ); д-р іст. наук, проф. Турченко Ф.Г. (Україна, Запоріжжя); д-р с.-г. наук, проф. Шелепов В.В. (Україна, Київ).

Макетування та верстка	С. Живора
Комп'ютерний набір	В. Козир, Л. Лановюк
Оформлення обкладинки	А. Мельник

Підп. до друку 28.12.2013 р. Формат 70x108 1/16
Папір офсет. Друк. різогр.
Ум. друк. арк. 30,4 Обл.-вид. арк. 31,2
Наклад 100 прим.

Друк СПД ФО Куц В.М.

---

and written evidence USSR citizens. This document was temporary, it was extended every three months. The internal affairs – Administrative and Foreign Department of the NKVD USSR, local authorities Gubernia executive committee, engaged in temporary registration certificates of foreign citizens for living and working in the USSR.

Local police and GPU SSR, controlled the foreigner's location and accommodation. Registration or residence permit, which was begun in May 1921, had been executed by the end of 1920s by the NKVD USSR under the supervision of security officers according to the Soviet Ukrainian legal acts. Each foreign citizen who crossed the border, was to be registered, fill in a personal questionnaire – Form 3. They were kept in local government. Not only movement but also the search of foreigners and their relatives were controlled due to these questionnaires, if it is necessary and wanted foreigners to apply their relatives or friends.

It is proved that in 1921 – 1923 pp. USSR created its own regulatory framework for the establishment and functioning of the passport and visa control. The Government of the Republic concluded intergovernmental agreements signed and ratified international conventions concerning the passport regime of transit and border crossing Ukraine. It had a political and legal authority for registration of diplomatic passports to obtain credentials from foreign diplomats, providing conditions for their work in Ukraine (missions, consular, passport sight).

The constitutional design of a unitary state – Soviet Union, which occurred in July 1923, deprived the USSR in international relations, and Ukraine, as it is mentioned in the article, lost international sovereignty. Much of the authority including the right to issue visas to foreign citizens, opening diplomatic missions abroad and the permission of the formation of foreign consulates in the USSR – were transferred to the Commissioner the commissariat of the USSR. The desire of the Republican government to retain embassy abroad was rejected by union political leadership. Powers and rights on issuing permits to stay and residence of foreign nationals who crossed the Soviet border were kept in Ukraine.

In the late 1920s in the USSR, there were about 20 thousand foreigners, that was 3 – 4 times less in comparison with 1921 – in 1922. They were migrant workers, engineers, immigrants, tourists, refugees, even former prisoners of war who lived for years under the form 2, continuing it for next term. Passport and visa control was not only the functional attributes of the Soviet Ukrainian state, but also a required system of accounting, registration and regulation of migration processes.

Keywords: visa, passport, USSR, Ukraine, plenipotentiary representative office, citizenship, national passport, state, power, foreigners.

УДК 327.3:323.2"19"(477)

М.А. ЖУРБА

ХИМЕРИ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМУ. ГРОМАДСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНИ І ЗАРУБІЖНИЙ СВІТ (20-30 РР. ХХ СТ.)

У статті розглянуто ініційований та підтримуваний більшовицьким режимом пріоритетний для 20-30-х рр. ХХ ст. напрямок зв'язків організованого селянства України з громадськістю зарубіжжя, який передбачав участь сільських жителів УСРР в кампаніях міжнародної революційної солідарності.

Ключові слова: громадські об'єднання, більшовицький режим, міжнародні зв'язки, селянство України, пропаганда.

Феномен більшовизму виявив себе, насамперед, у встановленні диктаторського режиму, що офіційно репрезентував волю індустріального робітництва з відповідною ідеологією класового пролетарського інтернаціоналізму в країні, де класичних пролетарів разом з кустарями було не більше 10% працездатного населення, а селяни становили переважну його більшість. Стосовно України, яка традиційно вважалася аграрним регіоном колишньої Російської імперії, то питома вага селян напередодні жовтневого перевороту 1917 р. тут складала 73,5% усієї людності. Розруха в промисловості, продовольчі ускладнення змусили частину робітників під час громадянської війни залишити міста і повернутися до села, збільшивши кількість селян у 1920 році до 78,0%. Упродовж реконструктивного періоду робітники почали повертатися до міста, питома вага селянства почала зменшуватися з 76,37% у 1922 р. до 75,75% у 1929 році. [1, с. 17-18]. У 30-ті роки робітництво збільшило свою суспільну вагу – його пропорція зростає з 22% економічно активної людності в 1926 р. до 37% у 1939 р. При цьому слід пам'ятати, що головним соціальним джерелом поповнення рядів робітничого класу було знедолене селянство. Тікаючи від колективізації, приваблювані вищими життєвими стандартами та можливостями соціальної мобільності, що їх відкривала робота в промисловості, сотні тисяч селян ринули в промисловість. Приміром, у 1930 р. 80% новозавербованих на шахти Донбасу були вихідцями з села [2, с. 169].

У селянському середовищі України міжвоєнної доби існували два генералізовані типи громадських об'єднань. До першої групи належали специфічні сільські громадські організації у вигляді селянської кредитної та сільськогосподарської кооперації. Другу – становили доктринальні, кампанійські об'єднання, серед яких виділялися так звані класові спілки (комнезами, комітети взаємодопомоги, профспілка сільгосплісробітників) шефські та добровільні товариства на кшталт Тсоавіахіму, Червоного Хреста, МОДРу, створені для ідеологічної обробки сільського населення в дусі комуністичної доктрини, і використовувані як засіб виконання поточних господарсько – політичних завдань.

У 20-30-х роках зв'язки українського селянства з громадськістю зарубіжних країн розвивалися майже виключно в руслі кампаній міжнародної пролетарської солідарності. Вони становили складову частину радянського зовнішньополітичного курсу, а тому спрямовувалися і жорстко регулювалися партійно-державними структурами, будучи із самого початку втиснені в «прокрустове ложе» класового інтернаціоналізму. Чільне місце в координації дій з підтримки учасників класових битв за більшовицьким кордоном із боку громадських об'єднань України належало МОДРу, або Міжнародній «червоній» допомозі, як її називали на Заході. Важливим напрямом діяльності МОДРу була підтримка революціонерів та їх сімей, які переслідувалися буржуазним правосуддям. У зв'язку із слабкістю організаційної мережі МОДРу на початковому етапі її діяльності збір засобів на допомогу зарубіжним революціонерам у сільській місцевості здебільшого провадився зусиллями прокомуністичних селянських спілок. У ряді сіл України створювалися комісії зі збирання добровільних пожертв. Така комісія діяла, наприклад, при Гаврилівському комітеті незаможних селян Велико-Бубнівського району на Полтавщині. У січні 1924 року вона провела двофунтовий збір зерна з кожної десятини на користь зарубіжних революціонерів [3, арк. 48]. Сільгосп-лісробітники на своїх зборах встановлювали розмір відрахувань від заплати жертвам буржуазного терору. В разі незадовільного проведення модрівських кампаній селянські громадські об'єднання стимулювалися спеціальними директивами. Так, правління Харківського губвідділу Робітземлі у своєму обіжнику від 1 листопада 1924 року, вказавши на «млявий» характер модрівських акцій, вимагало від усіх окрфілій райсекретаріатів, групробіткомів та райуповноважених профспілки повторного проведення кампаній, мотивуючи це тим, що поповнення каси МОДРу дає сільгосп-робітникам «можливість стати співучасниками світової боротьби з капіталом» [4, арк. 111]. «Інтернаціоналістська» тактика застосовувалася у 1925-1926 роках під час допомоги радянських громадських об'єднань потерпілому від неврожаю населенню західноукраїнських земель, які знаходилися у складі Польщі. 27 липня 1925 року при товаристві Червоного Хреста УСРР було створено Комітет допомоги Західній Україні, який організував збір пожертв для потерпілих. У кінці червня 1925 року з Радянської України у Західну Україну прибуло 20 вагонів зерна [5, с. 109]. Комісія звернулася з відозвою до сільської людності республіки. В тексті відозви в «класовому аспекті» протиставлялися умови боротьби з голодом на Півдні України у 1921 -1922 роках та в Галичині. «У жорстокі роки голоду, - говорилося у відозві, - селянство Донеччини й Запоріжжя зверталось до всього радянського суспільства - селян і робітників Радянської України. Організована воля Радянської держави, її матеріальні ресурси, добро-вільні пожертви селян, робітників, решти України, кидалися на допомогу голодуючому селянству степу. Таких умов, можливостей не має селянин Західної України, який перебуває в межах польської держави. Але очі його звернені до розкряпаного, вільного робітника й селянина, громадянина Радянської України. Від нас, братів по крові, братів по класу чекає селянин Галичини допомоги» [6, арк. 151-152]. 16 жовтня 1925 року ЦКНС звернувся з товаришким листом до всіх організацій незаможного селянства. В ньому висловлювалася впевненість, що незаможники зуміють «братерським ставленням допомогти бідуючому населенню Галичини» [7, арк. 110]. Серед членів громадських об'єднань поширювалися періодичні видання з націнкою, виручені від продажу яких кошти (у сумі близько 6,5 тис. крб.) мали надходити до фонду допомоги голодуючим Галичини. Шляхом довільних пожертв був сформований і відправлений в Галичину вдруге великий транспорт із зерном від товариства Червоного Хреста [8, арк. 152, 152зв.]. 7 червня 1926 року польська окупаційна влада затримала на

радянсько-польському кордоні 15 вагонів із ячменем, які переправляло товариство Червоного Хреста УСРР у Західну Україну. Український Червоний Хрест звернувся до польського Червоного Хреста за допомогою. Заборону на радянський транспорт було знято, однак робилося попередження, що польський уряд більше не пропускатиме з Радянської України транспорт для голодуючих [9, арк. 53зв.].

Посилена увага верхівки партійно-радянського керівництва до польсько-радянських громадських контактів пояснювалася тим, що в планах керівництва ВКП(б) – КП(б)У Польща розглядалась як плацдарм комуністичної експансії на Захід [10, с. 41-42]. Як і на початку 20-х років у радянській Україні, голод на теренах Східної Галичини був наслідком не лише несприятливих природних умов, але й результатом деструктивної політики влади. З іншого боку, запровадження політики непу, українізації в УСРР було контрастом у порівнянні з відвертими утисками українського населення в Польщі і викликало його тяжіння до радянської України, посилення радяно-фільських настроїв. Вони зміцніли в ході нової кампанії допомоги населенню західно-українських земель.

У 1927 році Західну Україну спіткало нове лихо – сталася повінь ще більша, ніж у 1925 році. Наприкінці серпня, після тривалого дощу, всі річки Східної Галичини вийшли з берегів і затопили 24 південно-підгірські повіті. Діяльність робітничо-селянських комітетів допомоги, які діяли під егідою КПЗУ в Галичині, через відсутність коштів відіграла більш політичну, ніж практичну роль у наданні допомоги потерпілому від повені населенню. Польські власті питаннями допомоги фактично не займалися. Погляди постраждалого населення, яке потребувало допомоги, скеровувалися на Схід. І таку допомогу воно отримало. 24 вересня 1927 р. у Харкові відбулася нарада громадських профспілкових, кооперативних та інших організацій, присвячена справі допомоги потерпілим від повені. Секретар ВЦРПС від імені профспілкового руху України просив громадські організації негайно організувати допомогу. Представник ВЦКНС запевнив, що селянство України зробить все можливе, щоб допомогти населенню західноукраїнських земель. Нарада обрала Громадський всеукраїнський комітет допомоги людині Західної України, доручивши йому негайно розпочати діяльність у справі допомоги потерпілим [11]. Напередодні скликання наради 17 вересня 1927 року політбюро ЦК КП(б)У прийняло рішення про розподіл коштів, що збираються в УСРР за «класовим принципом» через організований на західноукраїнських теренах під егідою КПЗУ Робітничо-селянський комітет [12, арк. 41]. Збір пожертв тривав до липня 1928 р. Комітет допомоги західноукраїнській людині зібрав понад 20 тис. крб. [13]

Компартійний провід радянських громадських об'єднань ставив за мету не лише надати матеріальну допомогу потерпілому від повені населенню, але й взяти участь силами радянської громадськості у відбудові селянських господарств західноукраїнських земель, реалізуючи план дійової агітації за більшовицький варіант колективного розвитку сільськогосподарського виробництва. Наляканий такою перспективою, польський уряд несподівано перервав цю роботу. Уже перші вагони з продовольством були заарештовані з одночасною забороною подальшого ввезення хліба з СРСР. Тільки після звернення ЦК Червоного Хреста УСРР до Міжнародного комітету Червоного Хреста і до керівництва польського Червоного Хреста, уряд Пилсудського дозволив розподілити 40 вагонів збіжжя серед голодуючих, поперевдивши, що не допустить надалі руху радянських транспортів у Польщу [14, с. 3, 9]. В той час, коли громадськість республіки збирала пожертви на користь постраждалого від повені населення Західної України, компартійне керівництво виділяло значні суми на підтримку прокомуністичних сил у Польщі. У 1927 році радянське представництво у Варшаві просило затвердити бюджет у сумі 168 тис. доларів США, із яких 42 тис. виділялося легально діючим сільробівським організаціям КПЗУ, а 6 тис. – на фінансування розкладницької роботи в середовищі, опозиційної радянському режиму, громадсько-політичної організації УНДО [15, с. 17]. Кошти, зібрані в результаті рекламної кампанії допомоги голодуючому населенню Галичини, не завжди доходили за призначенням, а використовувалися для підтримки прокомуністичних організацій на західноукраїнських землях. У зв'язку з відмовою польського уряду у видачі віз уповноваженим комісії з розподілу зібраних коштів на території Західної України, за рішенням політбюро

ЦК КП(б)У від 30 березня 1928 р., Всеукраїнському комітету Червоного Хреста заборонялося розпоряджатися коштами, зібраними для голодуючих. Вод-ночас члену політбюро ЦК КП(б)У М. Скрипнику було доручено – під час перебування в Москві – домовитися з представниками компартії Польщі в Комінтерні про організацію розподілу цих коштів під контролем місцевих організацій КПЗУ серед сателітних їм громадських легальних структур, таких як «Сільроб» та ін. [16, арк. 71-72]

Кінець 20-х – початок 30-х років увійшов в історію західноукраїнських земель як період масових виступів сільської людності проти окупаційного польського режиму. Виступи західноукраїнського селянства призвели до жорстокої «пацифікації» - політики, спрямованої на придушення національно-визвольного руху [17, с. 110-111]. Перш ніж проводити кампанію на підтримку польських політв'язнів, ЦК МОДРу УСРР мусив одержати санкцію ЦК КП(б)У. Так, чергове звернення модрівського керівництва було розглянуто на засіданні секретаріату ЦК КП(б)У 18 квітня 1928 року, на якому ЦК МОДРу отримав дозвіл на проведення збору пожертв на користь політичних в'язнів Польщі під час святкування 1 травня – дня міжнародної пролетарської солідарності. А чотири місяці потому, згідно з рішенням секретаріату ЦК КП(б)У від 14 серпня 1928 р., ЦК МОДРу перерахував політв'язням Західної України 50 тис. крб. [18, арк. 43, 45] Одним із проявів солідарності з населенням західноукраїнських земель була кампанія на захист 56 політв'язнів Луцької тюрми, звинувачених у комуністичній пропаганді та антиурядовій діяльності. Повсюдно в селах республіки пройшли мітинги протесту за участю громадських об'єднань. У березні 1934 року Всеукраїнський ЦК МОДРу звернувся до усіх місцевих організацій, пропонуючи розпочати негайну роботу з популяризації цієї кампанії серед колгоспників. Пропонувалося ширше розгорнути шефство над ув'язненими в Луцькій тюрмі, посилити виробничу активність. Шефи політв'язнених – члени сільгоспартілі «Піонер» Чернігівської області – провели 1 травня 1934 року субботник, який дав 1 тис. крб. Крім цього було засіяно 3,5 га на користь підшефних політв'язнів [19]. Кампанія солідарності справила певний вплив на польські власті. Вироки учасникам Луцького процесу були зменшені - замість пожиттєвої каторги або 15-річного ув'язнення суд обмежився 3-8 роками ув'язнення для 45 підсудних. Своєрідною формою солідарності стало інтернаціональне змагання. Модрівські організації колгоспів змагалися за кращу допомогу політв'язненим капіталістичних тюрем. У березні 1934 року Чернігівська обласна організація МОДР уклала договір про змагання з «Червоною допомогою» Польщі і надіслала 6 тис. крб. на користь «в'язнів капіталу» [20, арк. 14].

Революційні події в Східній Галичині та інших окупованих Польщею територіях використовувалися і для стимулювання участі селянства УСРР у господарсько-політичних кампаніях. Так, восени 1930 року, у зв'язку з кампанією протесту проти польського урядового терору на західноукраїнських землях, були створені «червоні» хлібні валки під гаслами: «Наша відповідь польській шляхті на терор над трудовим селянством Західної України». Понад 47 тис. пудів хліба привезли на зсипний пункт активісти новоініційованого руху в Христинівському районі Уманської округи. У Вовчанському районі на Харківщині були організовані дві районні валки, які дали 66 тис. пудів. Окрім того, додатково були організовані «червоні» валки окремими селами. Утворили червону валку й селяни Павлоградського району на Дніпропетровщині, зібравши 20 тис. пудів хліба. Внаслідок проведеної кампанії, значно підвищився відсоток виконання плану хлібозаготівель [21, арк. 24]. Таким чином, компартійне керівництво втілювало в життя принцип «єдності інтернаціональних завдань трудящих СРСР і зарубіжних країн у боротьбі за соціалізм».

Проте, незважаючи на масовану більшовицьку пропаганду переваг соціалістичного ладу і перманентні кампанії на підтримку знедоленого люду західноукраїнських земель, у значної частини селянства України складалося цілком адекватне дійсності уявлення про становище селян в СРСР та капіталістичних країнах. Свідченням цього є дописи сільських кореспондентів до редакції газети «Вісті ВУЦВК». В листі, від мешканців с. Ярославки Ружинського району Київської області з приводу надрукованої у «Вістях ВУЦВК» статті «Закарпатська Україна» про голод на західноукраїнських землях, наводилися факти злочинних хлібозаготівель в УСРР, які поставили її сільське населення на межу голодної

смерті. «Хто вам повірить, що за кордоном є голод десь у світі, крім раніше квітучої, а тепер нещасної України й Росії? - писав селянський кореспондент, звертаючись до партійно-радянського керівництва республіки. – Загля-ньте по своїх селах, що там робиться, як там нещасний народ мучиться. Ви вириваєте у свого народу останній шматок хліба і все вивозите за кордон, годуючи найкращими продуктами закордонну буржуазію, а робочих закордонних дурите, кажучи, що у нас лишок» [22, арк. 21-22]. Стосовно лівозорієнтованих громадсько-політичних сил Польщі, на підтримку яких проводилися масштабні інтернаціональні акції за участю селянства УСРР, в їх долі уже через три роки після описаних подій відбувся трагічний злам. Слухняне Сталіну керівництво виконкому Комінтерну, сфабрикувавши версію про засміченість компартії Польщі агентами польської охоранки, вдалося до її розпуску. Разом із нею була розформована і КПЗУ. В результаті більшість комуністів потрапили до сталінських таборів. Тим самим перекреслювалася важлива сторінка національно-визвольної боротьби на теренах Західної України, завдавався дошкульний удар по зв'язкам громадських організацій радянської України та Польщі [23, с. 84].

Організоване селянство України неодноразово брало участь у міжнародному русі підтримки національно-визвольної та революційної боротьби в Китаї. У вересні 1924 року, коли над Китаєм нависла загроза іноземної інтервенції, Укрбюро ВЦРПС прийняло рішення про створення в Україні товариства «Руки геть від Китаю!». Воно мало стати центром, який мобілізував би громадську думку на допомогу китайським революціонерам. Для надання товариству характеру масової організації, було прийняте рішення про колективний вступ до нього селянських громадських об'єднань. Товариство «Руки геть від Китаю!» підняло питання про надання медико-санітарної допомоги населенню китайських провінцій, охоплених громадянською війною, шляхом надсилання туди медперсоналу під прапором Червоного Хреста. Взявши на себе головну частину фінансування цієї акції, радянський уряд використав червонохресні організації для підтримки революційного крила китайського національно-визвольного руху [24, арк. 175]. Керівництво селянських організацій закликала сільську людність республіки до матеріальної підтримки революційного Китаю. В окремих випадках прагнення підтримати китайську революцію набувало з боку незаможників «екстремальних» форм. В ряді сіл Комінтернівського району Одеської округи комнезамівці з числа демобілізованих червоноармійців з'являлися в райвоенкомати з метою запису добровольцями до китайської революційної армії [25, арк. 43]. Основна ж маса селянства вважала небажаним втручанням СРСР у міжнародні конфлікти, передбачаючи загрозу нової війни. В Липецькому районі Харківської округи як біднота, так і середняки, у зв'язку з подіями в Китаї заявляли: «Війна для нас небажана, так як вона нічого доброго не принесе, а лише розорить селян ще більше» [26, арк. 114]. Частина селян розглядала перемогу контрреволюційних сил у Китаї, як переддень падіння більшовицького режиму в СРСР. В окремих випадках селяни вимагали від сільрад видачі їм довідок про кількість відібраної у них під час розкуркулення землі, оскільки вважали, що після падіння радянської влади, вся земля знову буде належати колишнім господарям. В Ірківському районі Кременчуцької округи в квітні 1927 року заможний селянин К. Тараненко – під впливом повідомлення про контрреволюційний переворот Чан-Кай-ші в Шанхаї – переконував односельців у необхідності отримати довідки про конфісковану у них землю та суму податків, оскільки це забезпечить повернення відібраного більшовиками майна. В результаті, частина селян з'явилася до сільрад і вимагала видачі названих довідок [27, арк. 63]. В окремих випадках, під впливом розмов про можливу війну західних держав проти СРСР, внаслідок втручання останнього в китайські події, відзначалися факти виходу селян з організацій КНС, як це було, наприклад, в с. Волобуєвка Савинського району Ізюмської округи навесні 1927 року [28, арк. 66]. Під впливом звісток про громадянську війну в Китаї навесні 1927 року, загострювалися міжетнічні суперечності в республіці. Так, в с. Галаганівка Снігірівського району Херсонської округи, з огляду на існуючий антагонізм між місцевим українським селянством і євреями-переселенцями, яким по лінії ТЗЕТу був переданий місцевий земельний держфонд, відмічалися розмови зовсім не інтернаціонального змісту. Селянин І.Коцогуб з приводу китайських подій, які загострили відносини СРСР із зарубіжними

країнами, заявив: «Тільки почнеться війна, то ми, в першу чергу, підемо на єгипетських козаків (євреїв-переселенців - Авт.) і будемо з ними воювати, а потім підемо й далі» [29, арк. 113-114].

Зазвичай скликалися збори сільської громадськості з метою спростування інформації про більшовицькі репресії в Україні. Такі збори були скликані в с. Сартана Маріупольської округи 19 липня 1928 р. спеціально для висловлення протесту проти «хибних чуток» щодо трагічного становища греків в УССР [30, с. 249]. Політичні події за червоним кордоном використовувалися компартійним керівництвом як засіб додаткового викачування коштів із села на мілітарні потреби. Для цього ініціювалися необхідні рішення з боку керівництва громадських об'єднань із перекладанням на нього організаційних «турбот» щодо їх реалізації. Типовим є звернення президії ЦП УЧХ до всіх ланок керівництва червонохресними організаціями України, РРФСР та інших республік у зв'язку з черговим радянсько-китайським інцидентом на китайсько-східній залізниці (КСЗ) від 26 серпня 1929 року, в якому говорилося: «Ми, добровільна радянська громадська організація – товариство Червоного Хреста і Червоного Напівмісяця, - протягом 12 років під керівництвом Комуністичної партії допомагаємо Радянському уряду у боротьбі з контрреволюцією, голодом, епідеміями, сприяючи піднесенню добробуту нашої країни. Вітаємо створення Радянським урядом Далеко-східної армії – захисниці батьківщини пролетарів і трудящих усього світу. Не тільки словами повинні ми відгукнутися на військову небезпеку: оборона вимагає матеріальних засобів країни, яка будує соціалізм». Члени ЦК УЧХ повідомляли про відрахування на будівництво санітарних аеропланів і поїздів по 10 крб. та закликали всіх членів товариства в СРСР наслідувати їх приклад [31, арк. 65, 66]. Другий з'їзд уповноважених сільськогосподарської кооперації у липні 1929 р. у зв'язку з інцидентами на Китайсько-Східній залізниці теж ухвалив рішення про відрахування коштів на будівництво двох літаків. А вже 8 вересня 1929 р. на Харківському аеродромі відбулася передача Тсоавіахіму одного з цих літаків під назвою «Добробут» [32, с. 54]. На 1 жовтня 1930 р. для будівництва літака українським товариством «Геть непись-менність» було зібрано 8669 крб. [33, арк. 113]. Для упередження «інтервенціоністських замірів імперіалізму» на базі Автодору України в 1931 році було засновано фонд моторизації прикордонних частин державного політичного управління, до якого надійшло 5.300 тис. крб. (замість запланованих 3.300 тис.) [34, арк. 5, 6, 64].

Ще в липні 1927 року політбюро ЦК ВКП (б) запропонувало усім республіканським політбюро, спільно з організаціями Тсоавіахіму, негайно розпочати збір коштів серед поляків СРСР на будівництво танкової колони ім. Ф. Дзержинського. В Україні для надання кампанії вигляду ініціативи, був використаний мітинг трудящих м. Києва з приводу вбивства у Варшаві радянського посла Войкова [35, арк. 44]. У Москві діяла центральна комісія, а в республіканському масштабі України, на базі Тсоавіахіму, - округові та районні комітети, в селах – призначені комосередками, уповноважені у справах агітації й збору коштів. Попередньо була визначена сума збору в 18 тис. крб., із якої на Україну припадало близько 8 тисяч. Для запобігання звичайному у таких випадках «використанню коштів не за цільовим призначенням», було встановлено жорсткий контроль за перебігом кампанії [36, арк. 45]. До весни 1932 року в Україні було зібрано близько 7 тис. крб., на які і був збудований перший танк колони ім. Дзержинського. 26 травня делегація від польської меншини в УСРР, у складі якої були активісти сільських організацій Тсоавіахіму - І. Якимович з Київщини і Й. Томусяк із Проскурівщини, прибула до Москви, де взяла участь у церемонії передачі танка Червоній Армії [37]. Громадська ініціатива під час означених кампаній жорстко контролювалась механізмом управлінської вертикалі. Так, завдяки її зусиллям, від профспілки сільгоспспіробітників України на жовтень 1929 р. надійшло близько 100 тис. крб. на оборонні потреби. Найбільшу суму переказали сільгоспспіробітники Харківщини – 20 тис. крб. [38, с. 44]. Компартійне керівництво цікавив не лише пропагандистський ефект «оборонних» кампаній, але й матеріальні результати. Воно було стурбоване тим, що певна частина районних комітетів Червоного Хреста проводила кампанію засівання «гектарів самооборони» відверто канцелярсько-бюрократичним способом – обмежувались розсилкою обіжників на місця або намагалася силами акти-вістів і коштом райкомів засіяти та зібрати

урожай, звітуючи перед партійними органами про масове й успішне проведення кампанії. В результаті, окремі комітети зрозуміли цю кампанію «на кшталт боротьби з якоюсь пошестю». Питання про «гектарів самооборони» пророблялися на розширених зборах червонохресних та інших сільських громадських організацій. У план роботи кожного районного й низового комітету Червоного Хреста вносився пункт про обов'язковий засів у колгоспах, радгоспах та МТС певної кількості оборонних гектарів. Застосовувалися методи змагання між районами та окремими комітетами Червоного Хреста. Якщо у 1931 р. по Україні було засіяно 1.813 га, то 1932 р. мав дати 4 тис. га самооборони. Вже за відомостями на січень 1932 р. по 16 районах було засіяно 421 га. Особливо відзначився Селідівський райкомітет, який засіяв 50 га. Кампанія проводилася в умовах нагнітання воєнної істерії. «Ніколи не забуваємо, що в умовах загостреної класової боротьби, в умовах нечуваної кризи в капіталістичних країнах, загроза нападу на нас збільшується», - писав журнал «Червоний Хрест» на початку 1932 р. [39, с. 1]

Як свідчать матеріали інформаційних спецзведень про політичне становище на селі, зовнішньополітичний курс більшовиків, здебільшого, підтримували «соціально-близькі» прошарки села – люмпенізована біднота, наймити, частина незаможників. Водночас заможне селянство й більшість середняків знаходилися в пасивній опозиції до зовнішньополітичних акцій компартійного режиму, сподіваючись, що міжнародні конфлікти за участю СРСР приведуть до падіння радянської влади. Із зафіксованих ДПУ за період з 15 червня по 1 липня 1927 р. 379 випадків так званих «пораженських» настроїв, 274 припадало на заможних, 35 – на середняків [40, арк. 177-179]. Водночас вбивство у Варшаві радянського посла Войкова і розрив дипломатичних відносин з Англією, викликав ряд заяв незаможників про те, що радянська влада може розраховувати на їх підтримку у міжнародних справах [41, арк. 140]. Слід зазначити, що спроби компартійно-радянського керівництва нормалізувати відносини з капіталістичним світом, через повернення боргів царського та Тимчасового уряду, викликали тривогу серед селянства України, щоправда, із різних причин. Найбільш болісно зустріли звістку про можливу виплату доживотневих боргів середняки, справедливо передбачаючи, що головний тягар з погашення цих зобов'язань, разом із нечисленним заможним прошарком, ляже на їхні плечі. Ці наміри викликали занепокоєння і серед незаможників, які побоювалися погіршення економічного стану в республіці у зв'язку із збільшенням суми податків і зменшенням господарських пільг, якими користувалася ця категорія сільського населення [42, арк. 229, 330зв.]. Практично кожна акція солідарності громадських об'єднань України із зарубіжним пролетаріатом, поряд із її конкретно-цільовою спрямованістю, слугувала демонстрацією лояльності селянства до внутрішньої соціально-економічної політики більшовицького режиму та його зовнішньополітичного курсу, орієнтованого на світову революцію. Так, делегатські збори червонохресних курсів сестер запасу Сумської округи, засудивши розправу поліції з учасниками першотравневих демонстрацій 1929 року в Німеччині, водночас закликали трудящих СРСР «ще тісніше згуртуватись навколо ВКП(б) для подальшої боротьби за комунізм» і надати їй підтримку в боротьбі «за міжнародну революцію, за остаточну перемогу над капіталом» [43, с. 12]. Формалізм, казенщина відштовхували селян від чергових акцій солідарності, приурочених до визначних дат революційного календаря. Інформація про відгуки в селах республіки на міжнародні події, що надходили з округів під час ознаменування жовтневих ювілеїв, які до 1936 р. святкувалися як дні світової революції, свідчила про аполітичність значної частини селянства, скептичне ставлення до революційних свят. Так, представники громадськості с. Троїцького Куп'янської округи заявили райуповноваженому, який прибув у село для організації урочистостей у зв'язку з 9-ю річницею Жовтня: «Що нам робити на святі, ми уже напам'ять знаємо, що нам будуть говорити!». В с. Глибочек Троянівського району на зборах, присвячених річниці Жовтневої революції, були присутні всього декілька місцевих жителів. Збори проігнорував у повному складі навіть місцевий комнезам на чолі зі своїм головою І. Величком [44, арк. 128-128зв.]. Селянство, не дивлячись на посилену інтернаціональну пропаганду, досить індиферентно ставилося до міжнародних подій. Навіть сільські активісти не дуже переймалися їх суттю. Так, у 1935 році, на запитання інструктора ЦК КП(б)У до голови одного з колгоспів

єврейського Сталіндорфського району І. Шеймана, що він знає про події у Палестині, той сакраментально відповів: «Б'ють як завжди євреїв!» [45, арк. 13]. На відміну від 20-х років, у наступний період до Другої світової війни загальна кількість міжна-родних акцій солідарності, в яких брали участь селянські громадські об'єднання, значно зменшилася, хоча окремі з них за своїми масштабами перевершували основну масу кампаній попередніх років. Особливе місце серед них займали кампанії проти нацистського геноциду в Німеччині, в підтримку антифашистських виступів австрійського пролетаріату, на захист П. Димитрова, звільнення Е. Тельмана тощо [46, с. 89]. Однією з визначних кампаній солідарності цього періоду за участю селянства України була серія антифашистських акцій у підтримку пролетаріату Австрії. Прихід фашизму до влади в Німеччині активізував реакційні сили в Австрії, націонал-соціалістична партія якої була філією гітлерівської партії Уряд Дольфуса, розпустивши в березні 1933 р. парламент, розпочав планомірний наступ на демократичні свободи, оголосивши поза законом не лише компартію, але й практично всі масові організації, з якими традиційно солідаризувалися радянські громадські об'єднання. За цих умов, виконуючи інструкцію керівництва Комінтерну, компартія Австрії висунула лівоекстремістське гасло збройного повстання з метою встановлення влади комуністів. Непідготовленість збройного виступу, авантюристична тактика компартії, призвели до його розгрому й розгортання масових репресій проти опозиційних режимів сил. Спровокувавши повстання, Комінтерн після його поразки закликав до солідарності з австрійськими робітниками. В Україні, як і в інших радянських республіках, обкоми й райкоми КП(б)У приймали постанови про збирання коштів у фонд їх підтримки. Збори сільських громадських об'єднань Київщини, Чернігівщини, Полтавщини та інших областей приймали резолюції протесту проти фашистського терору, звернення до австрійських революціонерів [47, с. 56]. У цей важкий для України час, коли республіка ледь відходила від жахливого голодомору, селянство вносило свою частку до фонду підтримки жертв фашизму в Австрії, збираючи кошти за підписними листами, організовуючи інтернаціональні суботники й недільники. Всього населенням України було зібрано й передано через МОДР австрійським пролетарям 350 тис. крб. [48, с. 37]

Потужним був рух солідарності з болгарськими революціонерами Г. Димитровим, Б. Поповим, В. Таневим, звинуваченими в підпалі рейхстагу, лідером німецьких комуністів Е. Тельманом. Модривці Чехоградської сільради Мелітопольського району на Дніпропетровщині в жовтні 1934 року влаштували показовий мітинг-протест проти суду над Тельманом [49, с. 20]. Димитров та його товариші зараховувалися почесними членами бригад, із нарахуванням їм трудоднів, вартість яких у грошовій формі переводилася згодом у фонд допомоги в'язням фашизму. В 44 колгоспах Молочанського району Запорізької області Димитров і Тельман були обрані почесними колгоспниками, де їм було нараховано 14.555 трудоднів [50, арк. 45-60]. Проте, поступово кампанії солідарності з німецькими антифашистами втрачали широту і бойовитість, перетворюючись у малоефективну, а часом, формальну акцію.

Як бачимо, компартійно-радянське керівництво спрямовувало відгуки сільської громадськості на події міжнародного життя в площину акцій інтернаціональної революційної солідарності. Поширеною була практика цільових кампаній солідарності з революційними виступами в окремих капіталістичних країнах. Особливо заохочувалися взаємини по лінії революційних зв'язків між громадськістю УСРР та західноукраїнських земель у складі Польщі. У компартійній верхівки СРСР були свої імперські заміри, які передбачали не лише повернення західно-українських земель, але й встановлення більшовицького режиму на корінних польських територіях, що перетворювало б їх із «санітарного кордону на комуністичний коридор», через який відбувалося б подальше поширення більшовизму на Захід. Долучаючись до шляхетної справи взаємодопомоги людей праці в часи важких випробувань, селянство України йшло на значні жертви. Інтернаціональні кампанії, які проводилися в період, коли сільська людина республіки сама переживала лихоліття неврожаю та голоду, перетворювалися для неї у додаткову повинність. Водночас вони слугували своєрідним тестом на політичну благонадійність. Революційні події за кордоном використовувалися і для стимулювання участі селянства в

соціально-мобілізаційних госпо-дарсько-політичних кампаніях, були засобом викачування коштів на мілітарні потреби.

В той же час ні світова, ні тим більше радянська громадськість, не виступила досить широко із засудженням злочинів тоталітаризму в СРСР. І певну камуфляційну роль у цьому відігравали організовані Комінтерном кампанії міжнародної класової солідарності, учасниками й заручниками яких ставали тисячі селян України, об'єднані в лавах радянських громадських організацій.

1. *Калініченко В.В.* Селянське господарство України в доколгоспний період (1921-1929) / В.В. Калініченко. - Харків, 1991. – 131 с.
2. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні ХХ ст. / Б. Кравченко. – К., 1997. – 423 с.
3. Полтавський облдержархів, ф. Р-1867, оп. 1, спр. 19.
4. Харківський облдержархів, ф. Р-1005, оп. 2, спр. 343.
5. *Твердохліб В.Ю.* Солідарність у боротьбі за визволення. Допомога громадськості Країни Рад західноєвропейським трудящим у боротьбі за воз'єднання в єдиній Українській Радянській Державі: 1917-1939 рр. / В.Ю. Твердохліб. – Львів, 1978. – 195 с.
6. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 2063.
7. Донецький облдержархів, ф. Р-57, оп. 1, спр. 17.
8. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 2063.
9. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 6, спр. 58.
10. *Сливка Ю.Ю.* Західна Україна в реакційній політиці польської та української буржуазії (1920-1939 рр.) / Ю.Ю. Сливка. – К. 1988. – 270 с.
11. Пролетарська правда. - 1927. - 25 вересня.
12. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 6, спр. 122.
13. *Твердохліб В.Ю.* Солідарність у боротьбі за визволення. Допомога громадськості Країни Рад західноєвропейським трудящим у боротьбі за воз'єднання в єдиній Українській Радянській Державі: 1917-1939 рр. / В.Ю. Твердохліб. - Львів, 1978. - 195 с.
14. Червоний Хрест. – 1927. - № 9-10. – С. 3, 9.
15. *Соляр І.Я.* Проблема консолідації національно-державницьких сил Західної України (1923-1928). Автореф. дис. ... канд. іст. наук / І.Я. Соляр. - К., 1995. – 20 с.
16. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 6, спр. 142.
17. *Голуб А.І.* Європейські обрії української соціал-демократії (кінець ХІХ - перша половина ХХ ст.) / А.І. Голуб. - Дніпропетровськ, 1998. – 155 с.
18. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 7, спр. 91.
19. *Кушинська С.В.* З історії солідарності трудящих Радянської України з революційними борцями буржуазно-поміщицької Польщі (1933-1938) / С.В. Кушинська // Проблеми слов'янознавства. - 1979. - №20. - С. 79-85.
20. Чернігівський облдержархів, ф. Р-2530, оп. 1, спр. 22.
21. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 3260.
22. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 5302.
23. *Іваненко В.В., Голуб А.І.* Джерело народної дипломатії. Міжнародні зв'язки трудящих України в 20-30-ті роки / В.В. Іваненко, А.І. Голуб. - Дніпропетровськ, 1992. - 160 с.
24. Державний архів Російської Федерації, ф. 9501, оп. 1, спр. 4.
25. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 2524.
26. Там само, ф. 1, оп. 20, спр. 2524.
27. Там само, ф. 1, оп. 20, спр. 2524.
28. Там само, ф. 1, оп. 20, спр. 2524.
29. Там само, ф. 1, оп. 20, спр. 2524.
30. Греки на українських теренах. Нарис з етнічної історії. Документи, матеріали, карти. – К., 2000. – 488 с.
31. Державний архів Російської Федерації, ф. 9501, оп. 1, спр. 100.
32. Кооперована громада. - 1929. - № 21-22.
33. ЦДАГО України, ф. 387, оп. 1, спр. 525.
34. ЦДАГО України, ф. 587, оп. 1, спр. 179.
35. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 2495.
36. Там само, ф. 1, оп. 20, спр. 2495.
37. Серп. – 1932. – 28 мая.
38. Український землевпорядник. - 1929. - № 10.
39. Червоний Хрест. - 1932. - № 1.
40. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 2524.
41. Там само, ф. 1, оп. 20, спр. 2524.

42. Там само, ф. 1, оп. 20, spr. 2524.
43. Червоний Хрест. - 1933. - № 17-18.
44. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, spr. 2316.
45. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, spr. 6838.
46. *Іваненко В.В., Голуб А.І.* Джерело народної дипломатії. Міжнародні зв'язки трудящих України в 20-30-ті роки / В.В. Іваненко, А.І. Голуб. – Дніпропетровськ, 1992. – 160 с.
47. *Кушинська С.В.* Класова солідарність трудящих Радянського Союзу з антифашистською боротьбою австрійського пролетаріату у 1933-1935 рр. (на матеріалах України) / С.В. Кушинська // Питання нової і новітньої історії. - 1978. - Вип.24. – С. 52 - 60.
48. *Іваненко В.В.* Роль української організації МОПР в оказанні братської допомоги робочому движению капіталістических стран (1933-1937 гг.) // Вопросы рабочего и национально-освободительного движения / В.В. Іваненко. – Вып.2. – Днепропетровск, 1975. – С. 33-40.
49. Червоний клич. – 1934. - № 11-12.
50. Чернігівський облдержархів, ф. 2530, оп. 1, spr. 80.

References

1. *Kalinichenko V.V.* Selyanske gospodarstvo Ukrainy v dokolhosplyni period (1921-1929) / V.V. Kalinichenko. - Kharkiv, 1991. - 131 s.
2. *Kravchenko B.* Sotsialni zminy i natsionalna svidomist v Ukraini XX st. / B. Kravchenko. - K., 1997. – 423 s.
3. Poltavskiy oblдержarkhiv, f. R-1867, op. 1, spr. 19.
4. Kharkivskiy oblдержarkhiv, f. R-1005, op. 2, spr. 343.
5. *Tverdokhlib V.Yu.* Solidarnist u borotbi za vyzvolennia. Dopomoha hromadskosti Krainy Rad zakhidnoievropeiskym trudiashchym u borotbi za voziednannia v yedynii Ukrainskyi Radianskyi Derzhavi: 1917-1939 rr. / V.Yu. Tverdokhlib. - Lviv, 1978. - 195 s.
6. TsDAHO Ukrainy, f. 1, op. 20, spr. 2063.
7. Donetskyy oblдержarkhiv, f. R-57, op. 1, spr. 17.
8. TsDAHO Ukrainy, f. 1, op. 20, spr. 2063.
9. TsDAHO Ukrainy, f. 1, op. 6, spr. 58.
10. *Slyvka Yu. Yu.* Zakhidna Ukraina v reaktsiinii politytsi polskoi ta ukrainskoi burzhuzazii (1920-1939 rr.) / Yu. Yu. Slyvka. – K. 1988. – 270 s.
11. Proletarska pravda. - 1927. - 25 veresnia.
12. TsDAHO Ukrainy, f. 1, op. 6, spr. 122.
13. *Tverdokhlib V.Yu.* Vkazana pratsia. – S. 118.
14. Chervonyi Khrest. - 1927. - № 9-10. - S. 3, 9.
15. *Soliar I.Ya.* Problema konsolidatsii natsionalno-derzhavnytskykh syl Zakhidnoi Ukrainy (1923-1928). Avtoref. dys. ... kand. ist. nauk / I.Ya. Soliar. – K., 1995. – 20 s.
16. TsDAHO Ukrainy, f. 1, op. 6, spr. 142.
17. *Holub A.I.* Yevropeiski obrii ukrainskoi sotsial-demokratii (kinets XIX - persha polovyna XX st.) / A.I. Holub. - Dnipropetrovsk, 1998. – 155 s.
18. TsDAHO Ukrainy, f. 1, op. 7, spr. 91.
19. *Kushynska S.V.* Z istorii solidarnosti trudiashchykh Radianskoi Ukrainy z revoliutsiinymy bortsiamy burzhuzno-pomishchyt'skoi Polshchi (1933-1938) / S.V. Kushynska // Problemy slovianoznavstva. - 1979. - № 20.- S. 79-85.
20. Chernihivskiy oblдержarkhiv, f. R-2530, op. 1, spr. 22.
21. TsDAHO Ukrainy, f. 1, op. 20, spr. 3260.
22. TsDAHO Ukrainy, f. 1, op. 20, spr. 5302.
23. *Ivanenko V.V., Holub A.I.* Dzherelo narodnoi dyplomatii. Mizhnarodni zviyazky trudiashchykh Ukrainy v 20-30-ti roky / V.V. Ivanenko, A.I. Holub. - Dnipropetrovsk, 1992. - 160 s.
24. Derzhavnyi arkhiv Rosiiskoi Federatsii, f. 9501, op. 1, spr. 4.
25. TsDAHO Ukrainy, f. 1, op. 20, spr. 2524.
26. Там само, f. 1, op. 20, spr. 2524.
27. Там само, f. 1, op. 20, spr. 2524.
28. Там само, f. 1, op. 20, spr. 2524.
29. Там само, f. 1, op. 20, spr. 2524.
30. Hreky na ukrainskykh terenakh. Narys z etnichnoi istorii. Dokumenty, materialy, karty. – K., 2000. – 488 s.
31. Derzhavnyi arkhiv Rosiiskoi Federatsii, f. 9501, op. 1, spr. 100.
32. Kooperovana hromada. - 1929. - № 21-22.
33. TsDAVO Ukrainy, f. 387, op. 1, spr. 525.
34. TsDAVO Ukrainy, f. 587, op. 1, spr. 179.
35. TsDAHO Ukrainy, f. 1, op. 20, spr. 2495.
36. Там само, f. 1, op. 20, spr. 2495.
37. Serp. – 1932. – 28 maia.
38. Ukrainskyi zemlevporiadnyk. – 1929. - № 10.

39. Chervonyi Khrest. – 1932. - № 1.
40. TsDAHO Ukrainy, f. 1, op. 20, spr. 2524.
41. Tam samo, f. 1, op. 20, spr. 2524.
42. Tam samo, f. 1, op. 20, spr. 2524.
43. Chervonyi Khrest. – 1933. - № 17-18.
44. TsDAHO Ukrainy, f. 1, op. 20, spr. 2316.
45. TsDAHO Ukrainy, f. 1, op. 20, spr. 6838.
46. *Ivanenko V.V., Holub A.I.* Dzherelo narodnoi dyplomatii. Mizhnarodni zviazky trudiashchykh Ukrainy v 20-30-ti roky / V.V. Ivanenko, A.I. Holub. - Dnipropetrovsk, 1992. - 160 s.
47. *Kushynska C.B.* Klasova solidaryst trudiashchykh Radianskoho Soiuzu z antyfashystskoiu borotboiu avstriiskoho proletariatu u 1933-1935 rr. (na materialakh Ukrainy) / S.V. Kushynska // Pytannia novoi i novitnoi istorii. - 1978. - Vyp. 24. - S. 52 - 60.
48. *Ivanenko V.V.* Rol ukrainskoy orhanizatsii MOPR v okazanii bratskoy pomoshchy rabochemu dvizheniu kapitalisticheskikh stran (1933-1937 rr.) // Voprosy rabocheho i natsyonalno-osvoboditel'nogo dvizheniya / V.V. Yvanenko. - Vyp. 2. - Dnepropetrovsk, 1975. - S. 33-40.
49. Chervonyi klych. - 1934. - № 11-12.
50. Chernihivskiy oblderzharkhiv, f. 2530, op. 1, spr. 80.

Журба М.А.

Химеры интернационализма.

Общественные объединения Украины и зарубежный мир (20-30 гг. XX в.)

В статье рассмотрено инициированное и поддерживаемое большевистским режимом приоритетное для 20-30-х гг. XX в. направление связей организованного крестьянства Украины с общественностью зарубежья, которое предусматривало участие сельских жителей УССР в кампаниях международной революционной солидарности.

Ключевые слова: общественные объединения, большевистский режим, международные связи, крестьянство Украины, пропаганда.

Zhurba M.A.

Chimeras of Internationalism.

Public Associations in Ukraine and the Foreign World (1920 – 30s).

The article deals with the relations direction of associated Ukrainian peasantry with foreign community, initiated and supported by the Bolshevism regime prioritized in 1920-30s, which contemplated the participation of USSR rural dwellers in international solidarity campaigns. It analyzes the common practice of targeted solidarity campaigns with the revolutionary actions in some capitalist countries. Special emphasis is placed on promoting relations in revolutionary connections line between the USSR and the Western Ukrainian lands as a part of Poland. The article demonstrates examples of revolutionary events abroad to encourage participation of peasantry in mobilization of political campaigns to obtain funds for military needs of their country.

Keywords: public associations, the Bolshevik regime, international relations, the peasants of Ukraine, propaganda.

УДК 94:061.2 (477):303.822-054.6

С.М. Свистович

ІСТОРІЯ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ПІДРАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ 1920-1930-Х РОКІВ У ПРАЦЯХ ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДНИКІВ

Аналізуються праці зарубіжних дослідників, у яких знайшли своє відображення проблеми діяльності громадських організацій України міжвоєнної доби. Впродовж другої половини XX століття західні автори присвятили тим чи іншим аспектам громадської ініціативи у радянській державі значну увагу. Водночас спеціальної праці присвяченої осмисленню зарубіжної історіографії з історії громадських об'єднань України міжвоєнної доби у наш час відсутні. Заповненню відповідної прогалини у вітчизняній історіографії покликана сприяти подана нижче стаття.

Ключові слова: зарубіжна історіографія, громадські організації, комуністичний режим, тоталітаризм.

Здобуття Україною державної незалежності створило умови для кардинальних зрушень у суспільно-політичному житті українського народу, які знайшли своє вираження у процесі побудови громадянського суспільства. Актуальність вивчення громадського руху УСРР 20-х – 30-х рр. минулого століття визначається тим, що радянське суспільство декларувалося комуністичною партією як найбільш демократичне і грома-